

AKADÉMIA KLASICKEJ EKONÓMIE 2017

Slovensko a jeho miesto v Európe dnes

Peter Miklovič

17.11.2017

Úvod

Na úvod sa chcem poďakovať Konzervatívne Inštitútu M. R. Štefánika, ako i koordinátorovi a lektorovi AKE v jednej osobe, pánovi Petrovi Gondovi, za organizáciu Akadémie klasickej ekonómie. Pre mňa osobne bola účasť na jednotlivých seminároch kurzu bránou do nového poznania sveta. O liberálnej ekonomickej škole a jej najvýznamnejších predstaviteľoch som počul aj predtým, ako som na tento kurz prihlásil. Informácie, ktoré som dovtedy náhodne zachytil, boli však jednotlivými skličkami mozaiky, ktoré boli vytrhnuté z kontextu a nedávali ucelený obraz. Už prvý seminár a ponuka doporučenej literatúry mi poskytli nový uhol pohľadu na nedávnu históriu, ktorú som zažil na vlastnej koži. Kniha „Socializmus, ekonomická kalkulácia a podnikanie“ autora Jesúsa Huerta de Soto sa stala mojou obľúbenou. Našiel som v nej jasnú a logickú formuláciu príčiny prehry svetovej socialistickej sústavy v studenej vojne, ako sme nazývali hospodársku súťaž s kapitalizmom. Ako vyplýva zo zhrnutia myšlienok F.A.Hayeka a L. von Misesa (uvadeného v tejto knihe) nie je možné vybudovať efektívne fungujúcu socialistickú spoločnosť, pretože centrálné plánovanie ekonomického života spoločnosti zadusí iniciatívu jednotlivcov tým, že im zoberie motiváciu. Jesús Huerta de Soto označuje socializmus z hľadiska spoločenského za sociálnu chorobu a z hľadiska vedeckého za hlboký intelektuálny omyl. Vo svojich úvahách ide však ďalej a ako socializmus vníma každý systém inštitucionalizovanej agresie proti slobodnému ľudskému konaniu alebo podnikaniu (teda napríklad aj progresívne zdaňovanie výnosov). Potláčanie prirodzenej ľudskej povahy slobodne tvoriť a vyhľadávať najvýhodnejšie možnosti na trhu tovarov a služieb teda považuje za najväčší hriech nielen voči liberálnej ekonomickej škole, ale aj voči záujmom celej spoločnosti - ekonomickému rastu ako motoru všestranného rozvoja celej spoločnosti. V nasledujúcich riadkoch sa pokúsim aplikovať tieto myšlienky na Slovensko dnes a prispieť tak svojou troškou do diskusie o hľadaní jeho miesta v Európskej únii.

Slovensko a jeho miesto v Európe dnes

Slovensko vnímame ako krásnu krajinu v strede Európy s nádhernými scenériami od Dunaja k Tatrám, i od Moravy k Tise. Domovina našich predkov a dúfame, že aj našich potomkov, detí a vnúčat. No Slovensko nie je iba o zemepise a úžasných fotografiách do nástenných kalendárov. Sme to my, jeho Občania. Hrdí na našich reprezentantov. Ako mi len hrebienok narástol, keď majiteľ talianskej reštaurácie v Londýne po našej odpovedi na jeho otázku : „what country are you from ?“ zareagoval : „Slovakia, Slovakia, ... Marek, Marek Hamšík“ . No nie sú to len športoví reprezentanti, ktorí nás môžu naplňať pocitom spolupatričnosti. Každý z nás predsa vo voľbách rozhoduje o spravovaní vecí verejných , a tým aj o hľadaní miesta Slovenska v dnešnej Európe. Viem, môj hlas je len jeden zo štyroch miliónov. Viem, nie každý volič sa zaujíma o širšie súvislosti. Viem, mnohí odovzdajú svoj hlas za guláš alebo pivo a poldeci. Viem, naši zvolení zástupcovia nevládnu múdro, ale tak aby ich zvolili zas a znova. Sú to predsa politici, mnohí z nich chápu svoju prácu , ako zháňanie hlasov a splácanie záväzkov sponzorom, ktorí ich kampane financujú. A predsa si myslím, že má zmysel diskutovať o spôsoboch, zásadách a pravidlách, ktorým má byť naša krajina spravovaná. Som presvedčený, že diskusia podložená argumentmi, prispeje k postupnému hľadaniu toho, čo bude pre Slovensko najlepšie. Veď ani najotrotlejší politici nechcú, aby o ich osude rozhodovali voliči poštou zo zahraničia, A ani ich najbohatší

sponzori nechcú , aby všetci šikovní radoví občania vycestovali za slušnými pracovnými podmienkami do cudziny.

Zdedili sme kresťanskú kultúru, máme kolektívnu pamäť národa, ktorá nám v každej situácii našepkáva, čo je spravodlivé. Niekedy svojim konaním prekvapíme sami seba aj elity národa. Ja som sa narodil a vyrástol som v meste, no po predkoch som zdedil kúsok ornej pôdy, za ktorý mi dodnes chodí raz za rok árenda od poľnohospodárskeho družstva vo výške pár desiatok eur. Som za to dedičstvo vďačný a ešte viac ďakujem za príbuzných, ktorí na tých poliach v tom družstve dodnes pracujú. Nie sú spokojní so svojimi pracovnými a platovými podmienkami a zdá sa, že právom stav slovenského poľnohospodárstva vyčítajú Bruselu. Počul som našich konzervatívnych proeurópskych politikov nahlas prekvapene uvažovať o príčinách, prečo sa tí roľníci neprihlásili k svojmu majetku a nezačali hospodáriť individuálne. Medzi tými roľníkmi sú moji príbuzní, mám ich rád a dôverujem im. Majú obavy zo zvýšenej driny a znížených výnosov. Predstavil som si seba, ako obrábam ten svoj hektár pôdy rozdelený do troch honov. Vidím dôsledok uhorského dedičského práva, ktoré pôdu delilo medzi dedičov rovným dielom. Dôsledkom je rozdrobené vlastníctvo pôdy, ktoré vo väčšine prípadov neumožňuje hospodáriť individuálne na optimálnych výmerách pôdy. To, že európska poľnohospodárska politika tieto skutočnosti nezohľadňuje, považujem, tak ako moji príbuzní, za fakt. Rovnako by sa iste našli aj ďalšie príklady, keď celoeurópske pravidlá hospodárskej politiky nezohľadňujú naše slovenské osobitosti. Je to však dôvod na všeobecnú nespokojnosť s Úniou? Myslím si, že nie je. EÚ považujem za úspešný projekt a záruku mieru v Európe. Som skrátka presvedčený Európan. Euroskeptikov vnímam ľuďmi podobných exhibicionistom. Mnohí sa radi predvádzajú a nejeden s potešením preháňa. Žiarivým príkladom je líder kampane za vystúpenie Británie z EÚ pán Nigel Farage, ktorý sa po britskom referende k takémuto konaniu verejne priznal. S menovaným pánom rozhodne nesúhlasím, no jeho vystúpenie v Európskom parlamente pred voľbou predsedu Európskej komisie považujem za brilantnú ukážku rečnickeho umenia. Európan, ktorý dokáže s nadhľadom prijať aj ironicky ladenú kritiku musí uznať, že zrkadlo satiry odhaľuje slabé miesta a nedostatky pomerov v Únii. Preto si euroskeptici zaslúžia miesto v diskusii o budúcnosti Európy a zaslúžia si aj pozorných poslucháčov, ktorí sa neurazia, no pousmejú a zamyslia sa, pri pohľade na svoj obraz v krivom zrkadle.

Ako teda hľadať miesto Slovenska v Európe a v EÚ? Podľa môjho názoru sa pri hľadaní odpovede na túto otázku treba obrátiť k základom klasickej ekonómie ako sociálnej vedy a k našim vlastným historickým skúsenostiam. Nest'ážujme si na to, čo sa nám na Európskej Únii nepáči, na jej pravidlá, ktoré na naše špecifiká neberú žiadny ohľad (možno autori tých skrivodlivostí ani nevedia, kde sa Slovensko nachádza, nieto ešte aby poznali naše problémy). Ako nabáda Daniel Kolenda, oprime sa o svoje kresťanské tradície a snažme sa rozvíjať svoje schopnosti a talenty, ktoré sme dostali do vienka na prospech náš i prospech celej Európy. Prítom nezabúdajme na zásady reciprocity a nerobme iným členom EÚ to, čo si neželáme, aby oni robili nám. Dodržujme už dohodnuté pravidlá a koordinujme svoje postoje k vypracovaniu spoločných európskych pravidiel so svojimi najbližšími prirodzenými spojencami z Visegrádskej štvorky, s ktorými máme spoločné skúsenosti, podobnú mentalitu a východiská, na ktorých chceme stavať svoj spoločenský rozvoj.

Pri všetkých diskusiách o ďalšom smerovaní Slovenska, i Európy ako celku, je podľa môjho názoru potrebné vypočuť si každý hlas a zvážiť jeho možný prínos pre všeobecný prospech. Peter Sklenář, hlavný analytik J&T Banky poukazuje na to, že nám neostáva nič iné, ako plne si uvedomiť, že Slovensko a celá stredná Európa je dlhodobo a prirodzene obchodne prepojená s Nemeckom, ktoré je považované za hospodárky motor Európy. Je teda v záujme slovenských podnikateľov i spotrebiteľov zachovať tieto obchodné väzby. Ja si uvedomujem, že slovenské hospodárstvo je v porovnaní s Nemeckom, ale i Francúzskom,

Poľskom a ďalšími veľkými členmi EÚ malé. Rovnako počet obyvateľov nedáva slovenskému hlasu o budúcom usporiadaní vzt'ahov vo vnútri EÚ veľkú váhu. No ak sa nám podarí vystupovať spoločne s ďalšími členmi Visegrádskej štvorky, verím, že náš hlas nezanikne. A veru je o čom diskutovať. Naši vyjednávači by mali spozornieť pri návrhoch na zjednotenie pracovných podmienok všetkých zamestnancov v rámci EÚ, pri návrhoch na daňovú harmonizáciu členských štátov a mnohých ďalších návrhov tých západoeurópskych štátov, ktoré počas studenej vojny skĺzli k prvkom socializmu (uchýlili sa k rôznym štátnym reguláciám pracovného trhu, a k takej miere progresívneho zdanenia, ktorá motivovala aj všeobecne vážených podnikateľov a ľudí tešiacich sa všeobecnej úcte k ukrývaniu svojich príjmov v daňových rajoch). Považujem za správne pripomenúť partnerom za rokovacím stolom, že základy úspechu Európy a kapitalistických štátov obecné tvoria (tak, ako to odznelo aj na našom seminári 27.09.2017):

- sloboda (právna rovnosť účastníkov trhu)
- konkurencia a decentralizácia rozhodovania o investíciách
- dodržiavanie právnych záväzkov pri rešpektovaní zmluvnej slobody
- rešpektovanie súkromného vlastníctva

A na základe týchto históriou overených pilierov sa oprávnené dožadovať práva Slovenska ponechať si podstatnú časť výsledkov svojej práce a samostatne rozhodovať o ich využití.

Slovensko našťastie nie je ostrovom izolovaným od ostatného sveta železnou oponou. Ak prijmeme tézu, že čím je ekonomika väčšia, tým je silnejšia a komplementárnejšia, potom nás musí tešiť, že sme časťou veľkého celku, veď eurom dnes platí viac ako 338 miliónov ľudí. Iste, nie sme hrdí na označenie montážna hala Európy, presnejšie jedna z jej montážnych hál. Áno, sú to najslabšie články reťaze. A tie sú a vždy budú v prípade akejkolvek krízy najviac ohrozené. Ak sa nechceme stať regiónom najviac postihnutým budúcou ekonomickou krízou, mali by sme usilovne pracovať na zmene súčasného stavu nášho národného hospodárstva. Nedokážeme ovplyvniť rozhodovanie vedenia veľkých automobiliek o prípadnom presune montážnych hál do krajín s nižšími nákladmi na prácu. Záchranným kolesom môže byť naša poloha v strede kontinentu, ktorá je výhodou pre distribútorov tovarov a hotových výrobkov. To si však doslova pýta dobudovať dopravnú infraštruktúru na úroveň, na ktorú sú títo distribúteri zvyknutí z krajín vyspelejších ako je tá naša. My však môžeme aj ponúknuť kvalifikovanú a zručnú pracovnú silu, ktorá za mierne vyššie náklady stojí. To si však žiada zvýšiť pozornosť systému vzdelávania ako celku s osobitným dôrazom na školstvo, ktoré sa dnes mnohým zainteresovaným javí ako podvyživené nielen finančne, ale spoločenskou vážnosťou, z čoho vyplýva aj medzigeneračné personálne oslabenie učiteľského stavu. Spoliehať sa na nadšenie, odhodlanie a elán tých, ktorí vzdelávanie nasledujúcich generácií považujú za zmysel svojho života asi nebude najlepším riešením. Máme vraj vysoký kredit na poli IT technológií a softvéru. Ak je to však pole, treba ho polievať a hnojiť. A to okamžite, lebo nič nie je ľahšie ako zavrieť notebook a odcestovať s ním za lepšími pracovnými podmienkami do zahraničia. Jazyková bariéra u tejto pracovnej kategórie zjavne nehrozí. A čo našimi politikmi deklarovaná ambícia stať sa vývojovým centrom pre výroby, ktoré sa u nás montujú? Veď to by mohol byť dôvod ponechať montážne linky tam, kde sa inovácie najrýchlejšie odladia a zavedú do výroby. Služby vždy budú nasledovať svojich klientov. Hľadme len, aby sme boli ich solventnými klientmi a aby sme dostali služby na úrovni ostatných členov Únie.

Osobitnou, nesmierne dôležitou a citlivou kapitolou sú financie, spoločná mena, Európska Centrálna Banka a fiškálna zodpovednosť. História ekonómie pozná negatívnu skúsenosť s národnými centrálnymi bankami, ktoré boli vždy zriadené na to, aby strážili menovú stabilitu, infláciu a stabilitu hospodárskeho rastu. No žiadnej centrálnej banke sa nepodarilo zabrániť hospodárskym cyklom, ani zmierniť hospodársku depresiu a následnú

niekoľko cifernú infláciu. Naopak dodatočne sa ukazuje, že jednotlivé národné centrálné banky svojou činnosťou a poslušnou službou svojej vláde plodia problémy v ekonomike a prehľbujú neželané fázy hospodárskych cyklov. Ako bolo uvedené na našich seminároch, už F. A. Hayek vo svojom diele „Soukromé peníze: Potřebujeme centrální banku?“ poukázal na predpoklad, že ak národné centrálné banky svojimi zásahmi do národného hospodárstva zakladajú problémy v ekonomike a hospodárení štátov, potom spoločná mena a Európska Centrálna Banka tieto problémy znásobí. Ba čo viac, spoločná mena euro a ECB ako emisná banka celej Eurozóny už len svojou samotnou existenciou hrozia prenesením dlhových hriechov (členov Eurozóny) na iné štáty a v konečnom dôsledku na ich voličov. Iste si všetci pamätáme, aké pobúrenie slovenskej verejnosti vyvolali informácie o našom príspevku na riešenie platobnej neschopnosti Grécka. Pritom od Slovenska žiadny príspevok na priame zníženie gréckych dlhových nikto nežiadal. Záruky a Euroval, na ktoré sa slovenská štátna pokladňa na pokyn našej vlády zaviazala prispieť, v sú konečnom dôsledku všeobecnou poisťkou pre celú Eurozónu, aby sa žiadny jej členský štát, ktorý sa stane dlhovým hriechom, automaticky nestal zdrojom nákazy pre finančné zdravie ostatných členov. Diskusiu o ich účinnosti radšej prenechám bankovým špecialistom. No predsa, neboli to zbytočné výdavky? Boli pre Slovensko užitočné? Euroskeptikom si dovoľím pripomenúť, že Slovensko malo aj pred vstupom do Eurozóny centrálnu emisnú banku, Národnú Banku Slovenska. A pre ňu neplatilo, že plodia problémy v našej ekonomike?

Ako teda hľadať správny pomer medzi záväzkami, ktoré v prospech eura prijmeme, a výhodami, ktoré nám používanie spoločnej meny prináša? Ako formulovať návrhy opatrení na minimalizáciu rizík, že práve rozhodnutia centrálnej emisnej banky vyvolajú s niekoľkoročným časovým odstupom novú finančnú krízu? Nechcem tu rozvíjať názory, že rozhodujúci pracovníci každej centrálnej banky sú menovaní do funkcií aktuálne vládncimi politikmi, a preto zodpovedajú za výsledky svojej práce približne rovnako ako meteorológovia. Uvedomujem si, že to, čo je z pohľadu liberálnej ekonomickej teórie správne riešenie, teda zavedenie konkurencie medzi viacerými emisnými bankami na území napríklad Európskej Únie, nie je reálne. Ostáva nám len brať na zodpovednosť práve tých politikov, ktorí konkrétnych bankárov menovali do tých najzodpovednejších funkcií. Ako to docieľiť? Myslím, že je to sisyfovská práca, pozdvihnúť ekonomické vzdelanie voličov na takú úroveň, aby videli príčiny a dali si ich dôsledky na ekonomický vývoj do súvislosti aj s veľkým časovým odstupom.

A čo tak zamerať pozornosť na komerčné banky? Veď tie svojou činnosťou tiež výrazne ovplyvňujú konanie a finančné zdravie svojich klientov. Aj tu je veru priestor na diskusiu. Aj príslušníci iných ekonomických škôl, ako je rakúska liberálna, upozorňujú na riziká, ktoré pramenia zo skutočnosti, že banky požičiavajú peniaze svojich vkladateľov. A varujú pred neprimeraným zadlžovaním všetkých klientov komerčných bánk. Ak akcionári naviažu odmeny bankových manažérov len na svoje dividendy, založia rozbušku do časovanej bomby. I keby nezodpovedného bankového úradníka v budúcnosti odsúdili na prepadnutie celého majetku, sotva to pokryje škody, ktoré neobozretnou tvorbou úverov a peňazí spôsobil svojim akcionárom, nehovoriac o vkladateľoch. Aj Ing. Brigita Schmognerová CSc. vo svojom článku „Pamät' v kasínovom kapitalizme“ poukazuje na hrozivý nárast všetkých úverov od komerčných bánk. Nejde len o vládne dlhy, ale aj obrovský objem hypotekárnych úverov, spotrebných úverov domácností, ktoré nadobúdajú rozmery predkrízových rokov. Jej osobitné znepokojenie vyvolávajú tzv. neproduktívne úvery, ktorých cieľom nie je tvorba nových hodnôt, ale „zisk z hry“. Odtiaľ názov kasínový kapitalizmus. Autorka vidí riešenie v ďalšej, prísnejšej regulácii bankového sektora. Z pohľadu liberálnej ekonomie, však žiadny bankový dohľad nedokáže predvídať budúce tvorivé nápady komerčných bankárov orientované na zvýšenie vlastných odmien. Je však

účelné zamerať pozornosť na zvýšenie zodpovednosti riadiacich pracovníkov bánk, žiadať súvzťažnosť medzi ich odmenami a budúcimi výsledkami a stabilitou im zverených bánk. Na ďalšiu diskusiu je časový odstup medzi obdobím, v ktorom za riadenie zvereného úseku zodpovedali, a termínom výplaty prisľúbenej odmeny. Teda po akej dobe sa plne prejavia dôsledky ich rozhodnutí na hospodárske výsledky banky i jej klientov.

Záver

Dúfam, že sa mi podarilo preukázať, že som bol pozorným poslucháčom kurzu Akadémie Klasickej Ekonómie 2017 a zároveň poukázať na význam myšlienok predstaviteľov liberálnej ekonomickej školy pre Slovensko a hľadanie jeho miesta v Európskej Únii. Verím vo význam kultivovanej diskusie pre formovanie kolektívneho národného postoja k budúcemu vývoju našich medzinárodných väzieb. Práve k takejto diskusii som sa usiloval predchádzajúcimi riadkami prispieť.

Literatúra :

Jesús Huerta de Soto : Socializmus, ekonomická kalkulácia a podnikanie , 2012

Kurz AKE 2017 : referáty (Peter Gonda), koreferáty (Lukáš Krivošík)

Daniel Kolenda : Žij dřív, než zemřeš , 2013

Peter Sklenář : autorizovaný novinový rozhovor „Ekonom: Česko sa od Nemecka odpútať nemôže“ , denník Pravda 28.10.2017

Friedrich Hayek : Soukromé peníze : Potřebujeme centrální banku? , 1999

Ing. Brigita Schmognerová: Pamät' v kasínovom kapitalizme, článok Pravda 4.11.2017